

Willem Witteveen

‘Montesquieu kan advocaten leren dat het in het recht om méér draait dan om goede argumenten’

Word je een betere advocaat door het lezen van de achttiende-eeuwse jurist en filosoof Charles de Montesquieu? Willem Witteveen, hoogleraar Encyclopedie van de rechtswetenschap aan de Universiteit van Tilburg, zou het nu ook weer niet zó stellig willen beweren. Hoewel... een béétje advocaat ontkomt er eigenlijk niet aan om op zijn minst passages te lezen uit de *L'Esprit des Lois*. De elegante verteltrant, het retorische vermogen, maar bovenal de praktische wijsheid in de omgang met het recht, zijn volgens Wit-

teveen belangrijke lessen voor de advocatuur.

Onlangs verscheen voor het eerst in meer dan twee eeuwen een volledige Nederlandse vertaling van de klassieker uit 1748. Witteveen, die lid was van de leescommissie voor de vertaling: ‘Het boek kan advocaten leren dat het in het recht om méér draait dan om goede argumenten.’

SCHEEF

Wie over Montesquieu praat, heeft het al snel over diens grootste verdienste: de leer van de

trias politica, ofwel het evenwicht tussen de drie machten. En natuurlijk, zegt Witteveen, het belang van die leer valt niet te overschatten: mocht de balans tussen de rechtsprekende, uitvoerende en wetgevende macht worden verstoord, dan dreigt tirannie. De leer vormt het gebouw, de muren, van de moderne rechtsstaat. Het is dan ook toepasselijk dat het onderkomen van de Tilburgse rechtenfaculteit, waar Witteveen het belang van het boek uiteenzet, nog niet zo lang geleden is omgedoopt tot *Montesquieu-gebouw*.

Maar het boek biedt veel meer dan een theoretische verhandeling over staatsrecht. Sterker nog, zegt Witteveen, de verhandeling over de *trias politica* beslaat slechts een minime ruimte in het boek: ‘Niet meer dan een halve pagina op het totaal van achthonderd. Er is van het boek een scheef beeld ontstaan, omdat zo is gehamerd op die machtenleer. Daarom heeft menigeen geen weet van de rijkdom die het boek verder heeft te bieden. Het is géén staatsfilosofisch traktaat, maar bovenal een levendige, literaire en elegante beschrijving over de oorsprong van het recht, hoe het werkt en hoe het zich verhoudt tot de praktijk.’

GEBONDEN AAN OMSTANDIGHEDEN

Over de geest van de wetten is het verslag van een reis, zowel door tijd als door landen, waarbij wetten de hoofdrol spelen. Puttend uit Griekse, Romeinse en Middeleeuwse geschiedenis, uit wetboeken en reisverslagen uit China, Zuid-Amerika en Perzië, alsmede uit zijn eigen waarnemingen in diverse Europese landen, onderzoekt Montesquieu de relatie tussen wetten en staatsvormen, klimaat, geografische ligging van een land, zeden en gewoonten van de bevolking et cetera. Immers: dat alles gezamenlijk vormt de geest van de wet – een omschrijving die veel rijker is dan louter de abstracte letter.

Foto: Erik van der Burgt/Verbeeld

Montesquieu, als vader van de rechtsvergelijkende wetenschap, beschrijft drie rechtssystemen die een mate aan vrijheid garanderen: de Franse monarchie, de Griekse en Romeinse democratie, en het Engelse machtsevenwicht tussen vorst, het Hogerhuis en het Lagerhuis. Daartegenover plaatst hij het schrikbeeld van de despotie. Maar wellicht belangrijker – in ieder geval voor de advocaat – is dat Montesquieu zich een kind van zijn tijd toont: geheel volgens de Verlichtingsgeest hield hij van verscheidenheid en pluraliteit. Er is niet zo iets als één abstract rechtssysteem dat universeel ‘geldig’ kan zijn: de toepasbaarheid van recht en wetten is altijd gebonden aan omstandigheden. Witteveen: ‘Montesquieu is in de eerste plaats een mens van de praktijk, die weet dat recht geen abstracte theoretische exercitie is, maar is ingebed in het leven.’

DES TE OVERTUIGENDER

Volgens Witteveen zijn er drie redenen voor een advocaat om Montesquieu te lezen: ‘Ten eerste: het hoort gewoon bij de algemene ontwikkeling van een advocaat om kennis te maken met een groot jurist. Het is overigens geen straf: de prikkelende anekdotes en de pakkende manier waarop observaties zijn opgeschreven zijn nog steeds inspirerend. Daarnaast: het belang dat Montesquieu hecht aan de praktische inbedding van de wet in het leven, in gewoonten et cetera levert een manier van redeneren op die sterk lijkt op de werkwijze van een advocaat. Het clichébeeld

van een advocaat luidt dat hij namens een cliënt recht tegenover een andere advocaat staat. Maar dat beeld is veel te mager. Een advocaat is niet alleen een pleiter, maar ook een adviseur. Hij speelt een dienstverlenende rol. Hij luistert naar het verhaal dat wordt voorgelegd door een cliënt. Hij stelt daar vervolgens andere gezichtspunten tegenover, andere factoren die een rol spelen, praktische kennis en vergelijkingen. Daardoor verandert de visie op een zaak, ook bij de cliënt. Montesquieu

‘De verhandeling over de trias politica beslaat niet meer dan een halve pagina van de achthonderd’

laat op uitstekende wijze zien hoe dit werkt. De wet is bij hem *levend*, en zo zou ook een goede advocaat er tegenaan moeten kijken.’

‘Ten slotte: Montesquieu schrijft heel erg goed. Het is niet voor niets dat *Over de geest van de wetten* in Frankrijk tot de literatuur wordt gerekend. Het bijzondere van zijn stijl is dat hij een uiterst moeilijke gedachte toch heel elegant weet op te schrijven. Over zijn schrijfstijl zegt hij zelf dat het zijn bedoeling is dat een lezer niet door heeft dat hij iets leest dat heel gecompliceerd is. Sterker nog: bij de lezer moet de suggestie worden opgewekt dat hij

zélf het verhaal zou hebben kunnen bedacht. Dit is retorica in zijn meest elegante vorm, die ook een advocaat uitstekend past: je cijfert je zelf een beetje weg, waardoor je argumenten juist des te overtuigender zijn, omdat de lezer – of luisteraar – meent zelf de juiste stappen te zetten. Ook hier geldt weer een zekere mate van dienstbaarheid, hoewel het niet zo bescheiden is als het lijkt. De praktische wijsheid hoeft zich niet zo nodig te tonen, maar is juist heel effectief op de achtergrond.’

PASSENDE STIJL

‘Daar hoort nog iets bij: die dienstbaarheid leidt ook tot het inzicht dat de keuze van stijl afhankelijk is van omstandigheden. Montesquieu heeft heel goed door wat het belang is van het decorum – de *omgeving*. Welke stijl past bij deze situatie, en bij diegene met wie ik in gesprek ben? Dat idee van decorum moet een advocaat in de vingers hebben. Dat wordt in Nederland vaak onderschat. Men denkt dat het in de advocatuur alleen draait om goede argumenten. Maar goede advocaten weten niet alleen raad met argumentatie, maar ook met de omgeving en omstandigheden. Ook die vormen een onderdeel van de geest van de wet, en een advocaat moet niet alleen de letter laten spreken, maar ook de geest.’

Charles de Montesquieu, Over de geest van de wetten, vert.: Jeanne Holierhoek, 888 p., € 59,50, uitg. Boom, Amsterdam 2006.

de wetenschap er vindt

AGENDA

Oproep om kandidaten aan te melden voor de NJV-prijs 2007

Het bestuur van de Nederlandse Juristenvereniging roept de leden op kandidaten voor te dragen die in aanmerking zouden kunnen komen voor de in 2007 tijdens de jaarvergadering uit te reiken NJV-prijs. Het moet gaan om ‘een jurist die door zijn/haar werkzaamheden in de praktijk een bijzondere bijdrage heeft geleverd aan de rechtsontwikkeling en/of rechtstoepassing in Nederland, de Neder-

landse Antillen of Aruba’. Daarbij wordt in het bijzonder gedacht aan ‘een oorspronkelijk idee waarvan de (gedeeltelijke) uitvoering heeft bijgedragen aan een goede rechtsontwikkeling of rechtstoepassing of een opvallende persoonlijke inzet daartoe, een en ander niet primair in geschrift doch metterdaad, en welke bijdrage direct of indirect van maatschappelijke betekenis is’. Kandidaten kunnen tot 1 maart worden

voorgedragen. De prijs zal in 2007 voor de derde keer worden uitgereikt. Eerder gebeurde dat in 2003 aan mr. Willem van Manen, en in 2005 aan mevrouw mr. Lilian Gonçalves-Ho Kang You.

De prijs